

Kada kažemo da će u ovoj presudi postavljene smjernice biti odlučne za primjenu ovog instituta u budućnosti onda polazimo ne samo od toga da se radi o precedentu za takve slučajeve, nego i da će se suci u svakoj takvoj odluci u budućnosti morati osvrnuti na svaku od pet točaka navedenih u smjernicama. U našem slučaju su suci utvrdili da nema nikakve moguće štete tuženima od ove privremene naredbe, pa su na tome zasnovali svoje stajalište da ne treba tražiti nikakva jamstva za potencijalnu štetu. Zapravo ova presuda postavlja naprosto postupovne propise za buduće privremene naredbe pa je stoga od velikog značaja za privredu a ne samo za pomorstvo u svijetu uopće. Uostalom, kako već rekosmo, u zemljama i common lawa i onih rimskopravne tradicije ("civil law countries") su analogne odredbe oduvijek na snazi, na raznim temeljima, pa je zapravo najzanimljivije da je tek tako kasno englesko pravosudje našlo put do tog instituta bez zahvata zakonodavca.

D.P.

ENGLJSKI PRVOSTEPENI SUD

Presuda od 19,20. i 21.VII 1978.

Sudac: Brandon

The "Unique Mariner" (No 2)

Spašavanje na moru - Ugovor o spašavanju zaključen na Lloydovom standardnom tipu ugovora o spašavanju "nema uspjeha - nema nagrade" - Uskrata spašavateljima da izvrše ugovor i povjeravanje spašavanja drugom spašavatelju - Prava spašavatelja iz ugovora - Razlika između ugovornog i izvanugovornog spašavanja - Spašavatelj iz ugovora kojem je uskraćeno pravo daljnjeg spašavanja jedino ima pravo na naknadu štete zbog povrede ugovora o spašavanju - Polazna osnovica za izračunavanje visine štete je iznos nagrade za spašavanje koju bi spašavatelj ostvario u slučaju provedbe cijelog spašavanja - Za utvrđivanje spašavateljeve štete nije odlučna činjenica da vlasnici spašene imovine moraju platiti nagradu za spašavanje onom spašavatelju koji je u stvarnosti proveo potrebne radnje spašavanja kao i ovaj iznos

Dana 7. veljače 1977. godine brod "Unique Mariner" nasukao se 13 milja jugozapadno od Singapura u indonezijskim teritorijalnim vodama. Napori da se brod odsuče

vlastitim snagama ostali su bezuspješni, nakon čega je zapovjednik broda u opasnosti obavijestio brodovlasnike o potrebi tudje pomoći.

8. veljače poslijepodne zapovjedniku je poslan telegram s navodom da je u Singapuru imenovan agent koji će stupiti u vezu s predstavnikom osiguratelja broda, takodjer u Singapuru, sve u cilju pronalaženja i angažiranja pogodnog tegljača. Doista, još istog dana u 18,12 sati novoimenovani brodovlasnikov agent u Singapuru poslao je zapovjedniku broda u opasnosti novi telegram obavještavajući ga da je potreban spašavatelj imenovan, te da će isti poslati svog tegljača i poduzeti potrebne mjere spašavanja.

Medjutim, u času kada je zapovjednik broda u opasnosti primio vijest o imenovanju i angažiranju spašavatelja iz Singapura, već je bilo prekasno s obzirom da je u medjuvremenu on zaključio ugovor o spašavanju sa zapovjednikom jednog drugog tegljača. Zapovjednik broda u opasnosti zaključio je ovaj ugovor pogrešno vjerujući da je tegljač, koji je došao u blizinu broda, upravo onaj tegljač za kojeg mu je bilo najavljeno da će biti poslan iz Singapura.

Primivši obavijest da je u pomoć upućen tegljač iz Singapura i uvidjevši svoju zabludu, zapovjednik broda u opasnosti naložio je zapovjedniku tegljača, s kojim je zaključio ugovor o spašavanju, da obustavi sve daljnje pripreme za spašavanje i povuče svoje osoblje s broda u opasnosti. Ovom zahtjevu je udovoljeno.

Treba napomenuti da je ugovor o spašavanju bio zaključen na Lloydovom standardnom tipu ugovora o spašavanju "nema uspjeha - nema nagrade", s tim da je plaćanje nagrade, za slučaj uspješnog ishoda spašavanja, bilo ugovoreno u US dolarima.

Izmedju spašavatelja iz ugovora o spašavanju i brodovlasnika nastao je spor povodom zahtjeva spašavatelja za naknadom štete zbog povrede ugovora i/ili za nagradu za spašavanje.

Suglasno ugovorenoj nadležnosti Komitet Lloyda imenovao je Gerald Ralph Auchinleck Darlinga kao arbitra pojedinca, koji je odredio da su brodovlasnici spašavateljima dužni platiti iznos od 75.000 US dolara.

Nezadovoljni donešenom odlukom, posebno smatrajući dosudjeni iznos previsokim, brodovlasnici su protiv iste uložili priziv. Tim povodom je Komitet Lloyda na konačno rješavanje cijeli predmet povjerio Barry Cross Sheenu. Potonji je snizio iznos dosudjene naknade na iznos od 35.000 US dolara, no svoju je odluku istovremeno donio u tzv. obliku "special case" sudu upućujući određena pravna pitanja. Sud nije pozvan da donese konačnu odluku, već da vrati cijeli predmet natrag prizivom arbitru na daljnje razmatranje ukoliko bi na postavljena pitanja odgovorio drukčije od prizivnog arbitra.

Pravna pitanja postavljena sudu su bila:

1) Da li su ugovorni spašavatelji osim na naknadu za pružene usluge ovlašteni i na kakvu drugu naknadu (moneys),

2) Ukoliko jesu, kako se ta naknada ima utvrditi?

U pogledu prvog pitanja prizivni arbitar je odgovorio potvrdno. Tek u tom slučaju postoji i drugo pitanje na koje je prizivni arbitar odgovorio da spašavateljima iz ugovora ne pripada naknada izračunata na osnovi povrata u prijašnje stanje.

Povodom strankama izloženog sučevog gledišta da je drugo pitanje postavljeno široko i neodređeno, tako da pokriva neodređeni broj neodređenih pravnih pitanja, stranke su se suglasile o njegovom preciziranju kako slijedi:

1) Da li su spašavatelji iz ugovora, na osnovi utvrdjenog činjeničnog stanja, ovlašteni na povrat u prijašnje stanje i u kojem vidu (Whether on the facts found the Contractors are entitled to restitutio in integrum either as compensation or as damages for breach of contract or both),

2) Da li je u utvrđivanju pripadajuće naknade relevantna koja od slijedećih činjenica:

- činjenica da brodovlasnici moraju platiti i drugog spašavatelja za usluge koje je on pružio,
- iznos koji su oni po ovoj osnovi platili,
- činjenica da je spašavatelj iz ugovora o spašavanju ostao u blizini broda u opasnosti i

poslije nakon što mu je saopćeno da njegove usluge više nisu potrebne,

- opasnosti kojima bi brod u opasnosti bio izložen u slučaju da naknadno pristigli spašavatelj nije stigao.

Da bi odgovorio na postavljena pravna pitanja sudac je smatrao potrebnim prethodno dati odgovor na druga dva pitanja. To su:

1) Koja su prava spašavatelja bez ugovora o spašavanju, koji je uklonjen i zamijenjen s drugim spašavateljem,

2) Da li spašavatelj angažiran na osnovi Lloydovog standardnog tipa ugovora o spašavanju, pod istim okolnostima, ima drukčija i veća prava?

Izlažući o pravima spašavatelja koji je zamijenjen s drugim spašavateljem, a nije imao zaključen ugovor o spašavanju, sudac se osvrće na četiri slučaja u kojima je ovo pitanje bilo postavljeno. To su: *The Maude* (1876), *The Maasdam* (1893), *The Loch Tulla* (1950) i *The Hassel* (1959).

Spašavatelji su tvrdili da imaju pravo zahtijevati povrat u prijašnje stanje, odnosno da su ovlašteni na povrat onolikog iznosa koliko bi iznosila nagrada za spašavanje koju bi ostvarili da su proveli cijelo spašavanje.

Ovaj princip utvrđenja dužne naknade, po sučevom mišljenju, bio bi odgovarajući kada bi se zahtjev zamijenjenog spašavatelja smatrao zahtjevom za naknadu štete za povredu ugovora. Međutim, u cit. judikatima postavljeni zahtjev nije se tretirao kao zahtjev za naknadu štete zbog povrede ugovora već, naprotiv, kao zahtjev koji proizlazi iz spašavanja i temelji se na općem pomorskom pravu. Za tražbine po toj osnovi spašavatelj ima pravo pomorskog zalog (maritime lien), koje pravo ne postoji za zahtjeve (tražbine) za naknadu štete zbog povrede ugovora.

Jedno stajalište, koje je izrazio Lord Diplock u slučaju *The Tojo Maru* (1971), sudac Brandon smatra naročito značajnim. Ono se odnosi na razlike u obvezama spašavatelja kod izvanugovornog i kod ugovornog spašavanja. Naime, kod izvanugovornog spašavanja spašavatelj može prekinuti s pružanjem usluga u bilo kojem času. S tim u vezi

je i logičan (prirodan) zaključak da vlasnici imovine u opasnosti slobodno mogu angažirati drugog spašavatelja.

U pogledu tvrdnje spašavatelja iz ugovora da onim spašavateljima kojima je uskraćeno pravo daljnjeg spašavanja pripada puna naknada (full compensation) u smislu povrata u prijašnje stanje, pa i u slučaju kada nije bio zaključen ugovor o spašavanju, sudac Brandon se nije složio s ovakvim gledištem. To poglavito iz razloga što se u cit. judikatima na više mjesta govori o spašavateljevom pravu na "neku naknadu" (some compensation), a što nedvojbeno upućuje na zaključak da se ne radi o povratu u prijašnje stanje (restitutio in integrum).

Ukoliko uklonjenim spašavateljima, koji su spašavali a da nisu zaključili ugovor o spašavanju, ne pripada pravo na punu naknadu u smislu potpunog obeštećenja u onom iznosu kojeg bi spašavatelji ostvarili u nagradi za uspješno spašavanje, tada se postavlja pitanje kako utvrditi iznos pripadajuće naknade. U odgovoru na postavljeno pitanje prije svega treba poći od pravne osnove ovog potraživanja. Ono je pak zasnovano na javnom interesu (public policy) u cilju ohrabriranja onih spašavatelja (pomoraca), koji su voljni i sposobni drugome pružiti pomoć, ma i pod uvjetom da budu zamijenjeni drugim spašavateljem. Pravo imaoca prava nad imovinom u opasnosti da izabere spašavatelja je nesporo. O izraženom javnom interesu govori i Lord Merriman u slučaju The Hassel, a podredno i Kennedy u svom djelu The Law of Civil Salvage, čije pravo stajalište kao potpuno ispravno prihvaća sudac Willmer u slučaju The Loch Tulla.

Polazeći od javnog interesa kao osnove davanja određene naknade i izvanugovornim spašavateljima, kojima je uskraćeno pravo daljnjeg spašavanja, kao kriterij za utvrđivanje iznosa pripadajuće naknade sudac navodi ono što je pravično i razumno (fair and reasonable). U utvrđivanju ovog iznosa jedan od relevantnih i polaznih faktora, koji treba uzeti u obzir, je iznos nagrade za spašavanje, koje je zamijenjeni spašavatelj lišen mogućnosti da je ostvari.

Pravo na "neku naknadu" nije uvjetovano činjenicom da je zamijenjeni spašavatelj, prije nego je spašavanje povjereno drugom spašavatelju, svojim uslugama već ostvario određenu korist. U prilog ovakvom gledištu sudac Brandon navodi i stajalište suca Willmera u slučaju The Loch Tulla.

Kao konačan zaključak o pravima spašavatelja, kojem je uskraćeno pravo daljnjeg spašavanja nakon što je već započeo pružati svoje usluge, a nije zaključio izričiti ugovor o spašavanju, može se navesti slijedeće: Zamijenjeni spašavatelj je ovlašten na pomorskopravno potraživanje i to u dva vida: na nagradu za spašavanje (salvage remuneration) za stvarno pružene usluge i na određenu naknadu (some compensation) za gubitak mogućnosti ostvarenja nagrade za spašavanje u cijelosti. Zamijenjeni spašavatelj nije ovlašten na punu naknadu (full compensation), koja bi se utvrđivala po istim principima kao i naknada štete za povredu ugovora na osnovi povrata u prijašnje stanje.

Poslije izlaganja o pravima izvanugovornog spašavatelja u slučaju kada je imenovan drugi spašavatelj i prekinuto s pružanjem njegovih usluga, sudac Brandon se osvrće na identičnu situaciju, ali u kojoj su stranke (spašavatelj i vlasnik broda u opasnosti) zaključile izričiti ugovor o spašavanju na Lloydovom standardnom tipu ugovora o spašavanju.

Za ocjenu obveza ugovornih stranaka iz Lloydovog standardnog tipa ugovora o spašavanju "nema uspjeha - nema nagrade" - je naročito značajna klauzula br.1. Njome je spašavatelj preuzeo obvezu spašavanja imovine u opasnosti i to na način da upotrijebi "his best endeavours", dok se protivna strana obvezala za učinjene usluge platiti određenu nagradu, pod uvjetom da je spašavanje bilo uspješno ("no cure - no pay").

Prema općem ugovornom pravu kod ove vrste ugovora (contract for work and labour) obveza je poslodavca, i to kao pretpostavljeni uvjet ugovora (an implied term), da ne spriječava posloprimca (konkretno spašavatelja) u izvršavanju njegove obveze tako dugo, dok je on voljan i sposoban preuzetu obvezu izvršavati. Ovakva obveza vlasnika spašavane imovine je samo nužni korelativ spašavateljevoj obvezi da ne prekida spašavanje i da pri tome isto obavlja na način kako se to ugovorom zahtijeva.

Vlasnici imovine u opasnosti (spašavane imovine) su iznijeli tvrdnju prema kojoj ne može biti niti govora o nekom pretpostavljenom uvjetu iz ugovora o spašavanju, a prema kojem su oni dužni spašavatelje nespriječavati u izvršavanju njihovih obveza. Naime, po njima ovo bi moglo uzročiti praktične teškoće u provedbi i primjeni ugovora.

Sudac Brandon nije se složio s ovakvim gledištem. Na primjebu da tada ne bi postojala mogućnost angažiranja

drugih spašavatelja i u slučaju kada je spašavatelj, s kojim je zaključen ugovor o spašavanju, očito u nemogućnosti uspješno izvršiti ovaj ugovor ili pak da je pomoć potrebija ranije nego što će angažirani spašavatelj stići, može se odgovoriti kako i u ovom pogledu postoji pretpostavljeni uvjet ugovora (an implied term), koji osnovano dopušta angažiranje drugog spašavatelja.

U provedenom postupku učinjeno je nespornim da su spašavatelji iz ugovora o spašavanju (contractors) bili voljni i sposobni izvršavati ugovorne obveze. Nalogom za prekid svih priprema i operacija spašavanja, od strane zapovjednika broda u opasnosti počinjena je povreda ugovora, a što je ujedno i predstavljalo raskid ugovora (repudiation of the contract). Prekidom daljnjih operacija spašavanja spašavatelji su se suglasili s raskidom ugovora o spašavanju.

Pravo na "neku naknadu" (some compensation), koje pravo u identičnoj situaciji pripada izvanugovornom spašavatelju, za ugovornog spašavatelja bi bilo nepotpuno i neadekvatno onim obvezama koje ima ugovorni spašavatelj, a koje nema izvanugovorni spašavatelj. Osim toga, ukoliko bi ugovorni spašavatelj imao ista prava kao i izvanugovorni spašavatelj, ostvarenje pripadajućeg zahtjeva bilo bi uvjetovano činjenicom uspješnog spašavanja imovine u opasnosti od strane naknadno angažiranog spašavatelja.

Iako je pitanje o pravima ugovornog spašavatelja raspravljeno u svjetlu tumačenja ugovora o spašavanju i pozivom na pretpostavljene uvjete iz ovog ugovora, sve prema općem ugovornom pravu (to the ordinary common law) potvrdu izloženih gledišta može se naći i u jednom judikatu iz pomorskog sudovanja. To je slučaj *The Valesia* (1926). U navedenom slučaju radilo se o neizvršenju ugovora o spašavanju krivnjom strane broda u opasnosti. Prema donešenoj presudi (sudac Hill) ugovornim spašavateljima, i to prema općem ugovornom pravu (to the ordinary principles of common law), ne pripada nagrada za spašavanje, jer spašavanje nije uspješno niti provedeno. No, međjutim, s obzirom na krivnju vlasnika spašavane imovine za neizvršavanje ugovora, spašavateljima pripada pravo na naknadu štete, koja je proporcionalno razmjerna iznosu neostvarene nagrade.

Na osnovi izloženih gledišta zaključci suca Brandona mogu se sumirati kako slijedi:

1) spašavatelji iz ugovora ovlašteni su samo na naknadu štete za povredu ugovora, dok nisu ovlašteni na naknadu (moneys) za stvarno pružene usluge,

2) iznos visine štete utvrđuje se na uobičajeni način kao i kod povrata u prijašnje stanje (restitutio in integrum),

3) u cilju utvrđenja visine pripadajuće naknade štete prvo treba utvrditi visinu neostvarene nagrade za spašavanje,

4) od tako dobijenog iznosa treba izvršiti odbijanja na ime neizloženosti riziku, kojem su izloženi svi spašavatelji, te na ime neučinjenih izdataka (troškova) i uštedjenog vremena. U teoriji se uzima mogućnost da se vrši odbijanje i na ime mogućnosti da se spašavanjem uopće ne poluči koristan ishod,

5) činjenica da vlasnici spašene imovine trebaju isplatiti nagradu za spašavanje drugom spašavatelju od onog s kojim je zaključen ugovor o spašavanju je irelevantna, kao i iznos ove nagrade,

6) opasnosti kojima bi bila izložena imovina (brod) u opasnosti u slučaju neangažiranja drugog spašavatelja, odnosno njegovog nedolaska, su od utjecaja na utvrđivanje visine nagrade za spašavanje koju uklonjeni spašavatelj nije ostvario.

(LLR 1979,1, str.37)

S.J.

Ugovorno i izvanugovorno spašavanje i
učešće više spašavatelja u spašavanju

Danas više nije teško zamisliti situacije da svoju pomoć brodu u opasnosti nudi više brodova. Primjer za to je spašavanje broda "Queen Elizabeth", koji se 1947. godine nasukao u blizini Southamptona, a kojem je u pomoć došlo čak 16 tegljača.^{1/} Ovakvih i sličnih primjera moglo bi se navoditi i više.

^{1/} Isp. LLR, Vol.82, 1949, str.803.

Razlozi ovoj pojavi ne nalaze se samo u činjenici tradicionalnog ispomaganja pomoraca u nevolji na moru. Želje za pružanjem pomoći ponajprije su motivirane očekivanom koristi od spašavanja.

U uvjetima pojave više spašavatelja osnovno je pravno pitanje tko, između više spašavatelja, ima pravo na spašavanje. Sljedstveno tome postavlja se i pitanje prava onog spašavatelja koji je, unatoč stečenom pravu spašavanja, uklonjen i zamijenjen s drugim spašavateljem premda je bio voljan i sposoban spašavati.

Prikazani judikat je zanimljiv s tri točke gledišta:

1) jer upućuje na značajna razlikovanja između izvanugovornog i ugovornog spašavanja,

2) što nedvosmisleno utvrđuje koja su prava spašavatelja, koji je imao pravo na spašavanje, no unatoč toga je bio uklonjen i zamijenjen s drugim spašavateljem, i

3) što upućuje na način tumačenja ugovora o spašavanju pozivom i na opće principe ugovornog prava, posebno na neke pretpostavljene uvjete koji se u ugovoru podrazumijevaju kao i da su izričito ugovoreni.

Između izvanugovornog i ugovornog spašavanja načelno nema velikih razlika. Dužnosti spašavatelja su identične u pogledu gledanja i ocjenjivanja krivnje spašavatelja u izazivanju opasnosti i krivnje počinjene tijekom spašavanja. Izvanugovorni i ugovorni spašavatelji su dužni spašavati brod i teret dovesti u sigurno mjesto, dakle izvan opasnosti.

U pogledu nagrade za spašavanje, ona je otprilike ista. Jedina razlika je u tome što je pri ugovornom spašavanju ona u pravilu određena unaprijed u ugovoru, dok se pri izvanugovornom spašavanju nagrada utvrđuje poslije završenog spašavanja uz primjenu kriterija koji su pobliže konkretizirani i egzemplarno navedeni, kako u Konvenciji o spašavanju, tako i u većini nacionalnih propisa. S obzirom da i ugovorena nagrada može biti pretjerano visoka, odnosno malena, u odnosu na pružene usluge, kada o reviziji visine nagrade odlučuje sud, primjenjuju se isti kriteriji kao i kod njezinog utvrđivanja i kad nije ugovorena.

U izloženom judikatu naglašava se značajna razlika između ugovornog i izvanugovornog spašavanja, a koja se sastoji u činjenici da u potonjem slučaju spašavatelj nema nikakvu obvezu spašavanja, te da prema tome isto može prekinuti kad god to zaželi. Prirodna posljedica ove činjenice jest i da vlasnik imovine u opasnosti može u svakom času odrediti drugog spašavatelja bez ikakvih obveza prema onom spašavatelju koji je samoinicijativno počeo pružati pomoć. Ipak, ako izvanugovorni spašavatelj bude uklonjen nakon što je započeo pružati svoje usluge (pomoć), iako je bio voljan i sposoban izvršiti sve potrebne operacije (radnje) spašavanja, on ima pravo na neku naknadu (some compensation), ostvarenje kojeg prava je osigurano i pomorskim privilegijem. Ova naknada se ne određuje na principima potpunog obeštećenja spašavatelja povratom u prijašnje stanje, tj. određivanjem naknade u onom iznosu koliko bi iznosila i visina nagrade za spašavanje da je ono u cijelosti bilo povjereno odnosnom spašavatelju. Uklonjenom spašavatelju određuje se "neka naknada" u javnom interesu, koji se sastoji u ohrabrivanju pružanja pomoći na moru, pa i pod uvjetom da pomoć ne bude u cijelosti realizirana.

Nasuprot tome ugovornom spašavatelju, kojem je bez osnove uskraćeno pravo daljnjeg spašavanja, pripadaju drukčija prava. Prema stajalištima usvojenim u sudskoj praksi, a što je vidljivo i iz konkretnog slučaja, i u literaturi,^{2/} spašavatelju kojeg je povrijedjeno pravo spašavanja pripada pravo na naknadu štete zbog povrede (raskida) ugovora. Od ovog iznosa nužno treba odbiti troškove koje bi odnosni spašavatelj imao da je u redovnom tijeku stvari sam izvršio cijeli pothvat spašavanja. Naime, određivanjem drugog spašavatelja od onog koji je bio prethodno izabran, može se smatrati da je došlo do raskida ugovora o spašavanju. Ukoliko raskid ugovora nije pravno osnovan, raskidom ugovora obje stranke oslobođene su svojih ugovornih obveza, međjutim, stranka koja raskid nije prouzročila ima pravo na naknadu štete po principima općeg ugovornog prava. Šteta se upravo izražava u obliku izgubljene (nezaradjene) nagrade za spašavanje.

S.J.

2/ Ispi. S. Braekhus, *Competing Salvors, Scandinavian Studies in Law, Stockholm, 1977, str.112-116. i dr.*